

INDHOLDSFORTEGNELSE

Havearkitekt Torben Michelsen:	Årsmøder s. 90	
Monumentsituationen s. 101	Gravskikke s. 93
		Boganmeldelser s. 93
TILLÆGET:		Fra dagbladene s. 93
Udnævnelse s. 89	Resolutioner s. 97

Hr. bygartner *Erling Romstad*, Lillehammer, Norge.
Hr. *Arne Gundersen*, Falkensten, Horten, Norge.
Havearkitekt *Kirsten Lund-Andersen*, Vinde-Helsinge.

Nye medlemmer

Graver, kirkegårdsgartner *H. J. Frydendall*, Kolding, er afgået ved døden den 31/10 1967 i en alder af 81 år.

Graver Frydendall virkede ved Kolding kirkegård i 49 år. Han var en dygtig kirkegårdsgartner, der satte en ære i at holde sin kirkegård i smuk og værdig stand.

I 46 år var han medlem af foreningen af danske kirkegårdsledere og var her kendt som en flittig mødedeltager. – Ære være hans minde.

Dødsfald

Overgartner *Halvor A. Rasmussen*, Roskilde domsogns kirkegårde, er fra 1. oktober 1967 udnævnt til kirkegårdsinspektør ved Korsør kirkegård. Fra denne dag fratrådte kirkegårdsgartner *H. Olsen*, der var ansat på entreprenørbasis. H. A. Rasmussen er fastansat i tjenestemandslignende stilling.

Udnævnelser

Fhv. kirkegårdsinspektør *Skovlund*, tidl. Søllerød kgd., er udnævnt til æresmedlem i foreningen af danske kirkegårdsledere.

Æresmedlem

Mandag den 4. september. Årsmødet indledtes med et foredrag af kirkegårdsinspektør *H. D. Ørsted*, Holbæk, „En studierejse til Finland“ ledsaget af lysbilleder.

Forinden havde foreningens formand, kirkegårdsinspektør *H. C. Nielsen*, Lyngby, budt mødets deltagere velkommen med ønsket om nogle gode dage på Hindsgavl og et godt årsmøde.

Tirsdag den 5. september afholdtes generalforsamling; formanden udtalte sin glæde over den store tilslutning og bød alle velkommen. En særlig velkomst gjaldt æresmedlemmet, kirkegårdsinspektør *O. Raahauge-Askegaard* og kyrkogårdsföreståndare *Ragnar Ekstedt*, Vaxjö, ordförande for Föreningen Sveriges Kyrkogårdsföreståndare.

Der forelå en hilsen med afbud fra kirkegårdsrådgiver *Karen Reistad*, Norge, der nu er formand for den nystiftede forening Landslaget for Kirkegårds-kultur, som holdt årsmøde den 4. og 5. september.

På udmærket måde ledede *H. D. Ørsted* som dirigent generalforsamlingen. Her drøftedes forhandlinger, som foreningens formand havde haft med kirkeministeriet om normering af tjenestemænd.

Forhøjelse af kontingent til Foreningen for Kirkegårds-kultur blev enstemmigt vedtaget, og ligeledes var der enighed om at købe 100 eksemplarer af provst *J. Exner* „Den danske kirkegård og dens problemer“ til brug for nærmere fastsatte formål.

Generalforsamlingen vedtog at udnævnte kirkegårdsinspektør *P. Skovlund*, tidligere Søllerød kirkegård, til æresmedlem, ligesom der var enighed om at sende en hilsen til havearkitekt *Johs. Tholle*.

Foreningen af Danske Kirkegårdsledere

Årsmøde og generalforsamling
på Hindsgavl
4.-7. september 1967

De i de senere år praktiserede rundbordssamtaler, en god form for aktivisering af foreningens medlemmer, er åbenbart kommet for at blive.

Årsmødets rundbordssamtale „Hvilke muligheder har vi for at rationalisere på kontor og kirkegård“ bragte så mange gode ting frem om rationalisering, at det må formodes, at ikke så få medlemmer har kunnet tage noget med hjem til videreførelse-på egne kirkegårde.

Efter rundbordssamtalen holdtes et foredrag af stiftsfuldmægtig Jørgensen, Aalborg, „Lønningsproblemer og ansættelsesvilkår“. Et foredrag, som foredragsholderen sagde, måtte betragtes som fremlagt til diskussion. Det må også siges, at den efterfølgende diskussion blev livlig og også omfattede meget andet end det i foredragets titel anførte, bl. a. legatgravsteder og moms. Onsdag den 6. september. Redskabsdagen godt tilrettelagt af kirkegårdsinspektør J. Haumann, Haderslev, havde konsulent Jørgen Mosegaard, Odense, som en uforlignelig speaker.

De deltagende maskinfirmaer havde ikke sparet på anstrengelserne for at gøre fremvisningen af maskinerne så god som mulig.

At redskabsdagen har interesse, udover foreningens egen kreds, viste de mange kirkegårdsbestyrelsesmedlemmer og medlemmer fra beslægtede foreninger, som var tilstede.

Torsdag den 7. september. Årsmødets sidste dag var afsat til ekskursioner. Der aflagdes besøg hos Asger M. Jensen, Holmstrup, en af landets største og mest alsidige planteskoler.

Hos frøfirmaet L. Dæhnfeldt i Odense, som også besøgte, blev forsøg med nye og kendte græsser beset.

Umiddelbart efter besøget hos L. Dæhnfeldt afsluttede formanden årsmødet. Årsmødet 1968 bliver i Lyngby.

C. Strunck.

Landslaget for Kirkegårdskultur

Årsmøte 4. og 5. september 1967

Landslaget for kirkegårdskultur holdt sitt første årsmøte på Park Hotell i Drammen.

1. Årsmøtet ble åpnet kl. 11,10 av viseformannen, høgskolelektor Magne Bruun, som ønsket velkommen til årsmøtet.
2. Sekretæren, hovedsekretær Egil Sinding-Larsen foretok navneopprop. Det var 43 medlemmer eller representanter for medlemmer tilstede og en representant for Buskerud avdeling av Foreningen til norske Fortidsminnesmerkens Bevaring. Enkelte av medlemmene var ledsaget av ektefelle.
3. Parksjef Erling Berge, Drammen, ble valgt til møtets dirigent. Parksjef Berge overtok deretter møteledelsen. Han ga en kort orientering om programmet for møtet.
4. Kirkeverge Magnus H. Ludwigsen, Larvik, og parksjef Kristian Krafft, Kristiansand, ble valgt til å undertegne protokollen sammen med møte-dirigenten.
5. *Arsmelding*. Sekretæren leste styrets beretning for perioden november 1966 – august 1967. Arsmeldingen ble vedtatt uten bemerkninger.
6. *Regnskap*. Sekretæren leste ekstrakt av regnskap for 1966. Regnskapet var revidert og godkjent av de valgte revisorer dosent Oddvin Reisæter og kirkegårdsforstander Kåre Hagerup. Regnskapet ble vedtatt. Det ble fremsatt forslag om at man over regnskapet skal foreta avsetning til publikasjonsvirksomhet. I tilslutning til regnskapet redegjorde sekretæren for landslagets økonomi. Grunnlaget er medlemskontingenten. Med det aktuelle medlemstall (ca. 265) utgjør et års kontingent ca. kr. 7.700,-.

7. *Arbeidsprogram.* Styrets forslag til arbeidsprogram ble referert av sekretæren og vedtatt. Arbeidsprogrammet har denne ordlyd:

1. Medlemstegning.

Landslagets virksomhet bygger på *medlemskap*. Det er derfor viktig at styret såvel som medlemmene arbeider for at Landslaget får størst mulig tilslutning. Derved sikrer man en større bredde i Landslagets arbeide og gir det en bedre fundert økonomi.

2. Informasjon.

Styret vil arbeide for at kirkegårdsarbeidet vies større oppmerksomhet i presse og kringkasting.

3. Publikasjon.

Styret ser det som en vesentlig oppgave å realisere ønsket om utgivelse av et medlemsblad i en eller annen form, slik at medlemmene kan få regelmessig informasjon om kirkegårdsspørsmål.

4. Kursvirksomhet.

Styret vil undersøke mulighetene for å gjennomføre regelmessige kurs om kirkegårdsspørsmål. Første kurs vil man forsøke å få istand før neste årsmøte.

I forbindelse med den punktvis gjennomgåelse av arbeidsprogrammet var det en rekke diskusjonsinnlegg.

Ad 1: Styret bør sørge for brosjyrer om landslaget som kan distribueres i forbindelse med medlemstegning. – Viktigheten av å nå samtlige landets menighetsråd ble stekt understreket. Til støtte for medlemstegningen vil en medlemsfortegnelse medfølge referatet fra årsmøtet.

Ad 2: Kirkegårdsforstander Kvam redegjorde for et TV-program om kirkegårder som er under planlegning. – Det ble foreslått at laget også bør benytte seg av menighetsbladene ved siden av dagspressen.

Ad 3: Formannen, kirkegårdskonsulent Karen Reistad redegjorde for styrets undersøkelser i forbindelse med ønsket om utgivelsen av en egen publikasjon for landslaget, jfr. styrets beretning. I diskusjonen var det enighet om at Landslaget fortsatt skal ta sikte på et samarbeide med Det norske hageselskap om publisering av kirkegårdsstoff i Norsk Hage-tidend, likeledes at det søkes et samarbeide med redaksjonen av Vore Kirkegarde, hvis innhold idémessig er nær beslektet med Landslagets formål.

Ad 4: Ble referert brev fra fylkeshagearkitekt Oddlaug Brunvoll som går sterkt inn for kursvirksomhet.

8. *Vedtektene.* Det konstituerende møte nedsatte et vedtektsutvalg bestående av kirkegårdsforstander Anders Kvam, parksjef Erling Berge og antikvar Bernt C. Lange. Kvam fremla utvalgets innstilling, supplert av et endringsforslag fremsatt av styret. Møtedirigenten refererte hver paragraf i vedtektsforslaget fra 1966 samt vedtektsutvalgets innstilling. Etter votering over hver paragraf, ble vedtekterne vedtatt i denne ordlyd: (se bilag)

§§ 5, 6 og 8 er uforandret fra vedtektsforslaget av 1966.

I henhold til vedtektene ble kontingenten fastsatt slik fra og med 1968:

Personlige medlemmer	kr. 15,-
Medlemmer i henhold til § 3, b, d og e	kr. 30,-
Kommuner under 20.000 innbyggere	kr. 100,-
Kommuner over 20.000 innbyggere	kr. 200,-
Livsvarige medlemmer	kr. 300,-

9. *Valg.*

Formann: Enstemmig valgt kirkegårdskonsulent Karen Reistad.

Styremedlemmer: Etter loddtrekning stod høyskolelektor Magne Bruun og kirkegårdsforstander Anders Kvam på valg. Begge ble enstemmig gjenvalgt.

Varamenn: Etter loddtrekning stod bygartner Rolf Sundstrøm på valg. Han ble gjenvalgt og som nye varamenn (i henhold til at antallet er utvidet fra 3 til 5) ble valgt sokneprest Håkon F. Meyer, Vinje og stenhuggermester Geir Rollesen, Skien.

Revisorer: Enstemmig gjenvalgt overlærer Elise Sørsdal, dosent Oddvin Reisæter og som varamann kirkegårdsforstander Kåre Hagerup.

10. *Sted for neste årsmøte.* Styret ble bemyndiget til å fastsette hvor neste årsmøte skal holdes.

Etter forhandlingene takket Karen Reistad for gjenvalget.

Etter en kort pause holdt Karen Reistad foredraget „Norske kirkegårder. – Hvor står vi idag?“ I sitt foredrag redegjorde Karen Reistad for kirkegårds-spørsmålet idag sett i relasjon til Lov om kirke- og kirkegård av 1897, og fastslo at denne ikke lenger er tilfredsstillende. Hun kom i foredraget inn på en rekke spørsmål både i forbindelse med planlegging og anlegg av nye kirkegårder, de enkelte kirkegårders administrasjon og vedlikehold, utformningen av gravminnene og valg av vegetasjon på kirkegårdene. Hun understreket sterkt det etiske ansvar som er forbundet med pleie av kirkegårdene, og fremholdt også det ansvar man har for gammelt og verdifullt gravutstyr. Endelig redegjorde hun for kremasjonsspørsmålet.

Sinding-Larsen takket for foredraget og ga ordet til lektor Bruun som ledet debatten som fulgte.

Flere debattanter understreket hvor viktig det er at kirkegården ikke oppfattes som parkanlegg, men som et ledd i den kirkelige helhet. I diskusjonen var der innlegg om utformningen av gravminnene, idet man presiserte viktigheten av en høynet standard og muligheten for større variasjon. Videre ble diskutert forskjellige forhold i forbindelse med kremasjon, og dessuten en rekke spørsmål.

Det ble understreket at Landslaget har en stor oppgave å fylle når det gjelder å gi informasjon om de spørsmål Karen Reistad hadde tatt opp i foredraget. Hun ble anmodet om å la dette trykke.

Om aftenen var Landslagets medlemmer Drammen kommunes gjester til middag i Børsens festlokaler. Ordføreren ønsket velkommen og talte for Landslaget. Det var videre taler ved hovedsekretær Sinding-Larsen, domprost Iversen og Karen Reistad.

Torsdag den 5. møttes deltagerne ved Bragernes kirke hvor parksjef Berge tok imot og redegjorde for administrasjonen ved Drammen kirkevesen. Sokneprest Johan Christie Gjesdahl ønsket velkommen til Bragernes kirke og ga de viktigste data om kirken. Man beså deretter krematoriet og kirkegården i Bragernes.

Fra Bragernes startet en ekskursjon i buss, først til Strømsø kirke, hvor sokneprest Bjarne Eriksen tok imot. Sinding-Larsen talte om Strømsø kirkegård, hvor det finnes en rekke vakre og meget verdifulle gravminner, som viser utviklingen av gravkunsten fra ca. 1800 og fremover. Han fremholdt bl. a. stekt betydningen av at slike gravminner bevares intakt og verdien av en kirkegård hvor tradisjonen er holdt levende, som miljø ved en gammel kirke. På Drammens Museum fortalte direktør Alsvik om museets samling av gamle gravmonumenter.

Ved Assiden kirke, som er under oppføring, orienterte parksjef Berge om kirkebygget. Kirken ligger i tettbebyggelsen og vil ikke få kirkegård.

Tilslutt besiktiget man N. Eiker kirke og kirkegård. Sokneprest Salmund Djuvik tok imot.

Årsmøtet ble avsluttet på „Spiraltoppen“ hvor deltagerne var steinhoggerfirmaet Sigv. Sigvartsens gjester til lunsj. Kirkegårdsforstander Anders Kvam takket fra deltagerne. Dessuten talte sokneprest Meyer.

Erling Berge.

Kr. Krafft.

M. H. Ludwigsen.

Egil Sinding-Larsen.

Dansk Folkemindesamling foretager i disse år i samarbejde med Institut for Folkemindvidenskab ved Københavns Universitet en undersøgelse over *lys på gravene* og andre nyere lysskikke.

Skemaer er udsendt til et meget stort antal kirkegårdsledere og sognepræster med det formål at få præciseret kendskabet til disse skikke.

Det er særdeles påskønnelsesværdigt, at Dansk Folkemindesamling har taget dette initiativ. Undersøgelsen kan blive af stor værdi; ikke blot for historikere og videnskabsmænd, men også for kirkegårdskulturen. Det er derfor vigtigt, at *alle* tilsendte skemaer bliver udfyldt og indsendt.

Gravskikke

Professor *Georg Boye: Anlægsgartneri og Havekunst*. 35 sider, format A5. Dansk-Norsk fond. Pris 5 kr.

Udmærket introduktion for udlændinge og iøvrigt alle, der ønsker indblik i havearkitekters og anlægsgartneres virke og ikke har tid til at fordybe sig i den „store“ litteratur om emnet, f. eks. „Anlægsgartneri“ af samme forfatter. Efter en historisk gennemgang bringes der instruktive eksempler på seværdige anlæg, sidst Herning nye kirkegård af havearkitekt J. P. Schmidt & K. Joos. Trods sin lidenhed er bogen ingen „miniature“ af „Anlægsgartneri“, men helt igennem original.

Af slutningskapitlet „Perspektiv“ citeres: „Det må ikke glemmes, at selv den mest fuldkomne planlægning er nytteløs, hvis den ikke følges op i alle led. Helhed er en funktion af vel gennemarbejdede detaljer, der er bragt i indbyrdes sammenhæng.

Danske Haveanlæg. 20 sider, format A5. Udgivet af Dansk Havearkitektforening. Pris 7 kr.

Skriftet er blevet til efter danske havearkitekters forslag på seværdige haveanlæg indsendt til foreningen på returnerede skemaer. Skriftet tager sigte på at vise udlændinge og andre forudsætningsløse interesserede de haveanlæg, der udmærker sig særligt ved høj kvalitet; herunder kirkegårde. Følgende kirkegåde er medtaget: Ordrup, Mariebjerg, Mindeparken Ryvangen, Glostrup, Karlslunde, Lyngby Parkkirkegård, Sorø gamle og nye kirkegårde, Lyø og Trans.

„Forslag til plantning på graver i plenfelt for gravlundene i Stavanger“. Under denne titel har det velordnede begravellesvæsen i Stavanger udgivet et lille skrift på 16 sider i format A 5, som uddeles gratis til publikum fra gravlunds- og kirkeværgkontorerne.

For nogle år siden afholdtes der offentlig konkurrence om ny gravlund i Stavanger. Man fik flere udmærkede forslag, hvoraf et kom til at danne grundlag for den nu nyanlagte kirkegård. Det kommunale begravellesvæsen har nu gjort det meget prisværdige at udsende en fortegnelse over velegnede planter til forskellige klima- og jordbundsforhold samt en række forslag, der viser hvordan planterne bør anvendes: indbyrdes afstand, sammensætning m. v. En sådan venlig hjælp og henstilling er med til, gennem en positiv holdning til publikum, at bane vejen mod en ny gravkultur. Lad os håbe at andre følger denne vej, især suppleret op med fortegnelse over gravmonument-muligheder, frem for letkøbt servitutpolitik.

„Baudetails in gärten und Anlagen“. Indeholder ca. 400 fotos af have-detaller. Nævnes her på grund af mange detaljer, der egner sig godt til kirkegårdsanlæg anvendt med kritik; således mange smukke og rigtige bro- og chausséstensbelægninger, trapper og mure. 120 sider, 24 DM.

23/6. Lolland-Falster Venstreblad: Stubbekøbing menighedsråd har godkendt plan til udvidelse af kirkegården med 495 nye gravpladser. (kirkegårdsinspektør Birksø).

27/6. Østsjællands Folkeblad: Projekt til udvidelse af Hylleholt kirkegård

Boganmeldelser

Fra danske dagblade

mod nord er forelagt menighedsrådet. (havearkitekt Torben Michelsen, Sorø).

28/6. Fyens Stiftstidende: Kirkegårdsudvalget i Nyborg har udarbejdet en plan til anlægning af 552 nye urnegravsteder.

29/6. Nord-Aktuelt: Lillerød menighedsråd har planer om oprettelse af ny kirke og kirkegård i forbindelse med den store ekspansion Lillerød kommune er inde i.

29/6. Holbæk Amts Venstreblad: Nykøbing kirkegård udvides. En trediedel af anlægget afsluttes nu. Udgifterne er ialt anslået til 160.000 kr.

4/7. Aarhus Stiftstidende: Den nye kirkegårdsudvidelse ved Ørum er ved at være tilendebragt. Ørum-Overbroen vandværk arbejder med opførelse af et nyt vandværk. Det gamle vandværk ligger i en afstand af 15 m fra udvidelsen. Kredslægen har ønsket det fjernet.

11/7. Roskilde Dagblad: Plads til „de ukendtes grav“ på Jyllinge-Gundsømagle ny kirkegård påtænkes indrettet.

14/7. Bornholms Tidende: Hasle og Rutsker sognekald planlægger udvidelse af kirkegården mod syd.

24/7. Kristeligt Dagblad: Seem kirkegård er blevet udvidet mod vest.

28/7. Silkeborg Avis: Ny urnemur ved krematoriet på Silkeborg kirkegård står færdig.

2/8. Randers Amtsavis: Vivild kgd. er udvidet med et ret betydeligt areal.

4/8. Amagerbladet: St. Magleby kgd. skal udvides med et areal syd for præstegården ud til Møllegade. Udgifterne beløber sig til over 100.000 kr.

8/8. Sønderjyden: Havnbjerg kgd. udvides med et areal på i alt 1,2 ha, hvoraf 1. afsnit udgør ca. en tredjedel.

9/8. Sjællands Tidende, Sorø: Den ny kgd. i Sorø på 2 tdr. land var færdig anlagt i juli i år. Den nye kgd. har plads til 1200 alm. kistegravpladser og 4500 urnegravpladser. (havearkitekt, akademigartner Torben Michelsen).

9/8. Vestkysten: Nustrup menighedsråd anlægger på et ca. 2500 m² stort areal plads til ca. 200 gravpladser. Ialt har menighedsrådet erhvervet 5700 m². Det resterende areal vil foreløbig blive tilplantet.

10/8. Kalundborg Folkeblad: Regulering af Ruds-Vedby kgd. Ny mur vil blive opført i stedet for den gamle ned mod Hovsøen. Foran kirkegårdsporten er der anlagt ca. 20 parkeringspladser i græs. (havearkitekt Breinholt-Nielsen).

16/8. Fyns Tidende: Brylle kgd. er udvidet med plads til ca. 250 grave. Hele arbejdet er anslået til at koste ca. 45.000 kr.

16/8. Møns Dagblad, Stege: Hårslevs nye kirkegårdsareal bliver drænet.

18/8. Vestkysten: Den omfattende regulering af den gamle kgd. i Skjern er nu tilendebragt. Arbejdet har stået på i 3 år og har kostet ca. 80.000 kr. (kirkegårdsgartner Aa. Matthiesen).

18/8. Ringkøbing Amts Dagblad: Tilladelse til udførelse af planerne vedr. anlæggelsen af den nye kgd. i Skjern foreligger. (havearkitekt C. Walbjørn Christensen, Holstebro).

19/8. Roskilde Dagblad: Roskilde byråd har godkendt en anmodning fra Sct. Jørgensbjerg menighedsråd om godkendelse af en dispositionsplan for udvidelse af Sct. Jørgensbjerg kirkegård.

20/8. Fyns Tidende: Udvidelse af Svanninge kgd. Projektet er anslået til at koste ca. 30.000 kr. Der skaffes plads til ialt 109 grave, urnehave samt en plæne beregnet for anonyme begravelser.

21/8. Horsens Folkeblad: Ny P-plads der kan rumme 40-50 biler er anlagt ved Raarup kirkegård.

26/8. Fyns Tidende: Planer om fælles kirkegård for Kauslunde-Gamborg og Middelfart.

27/8. Aalborg Amtstidende: Astrup kirkegård planlagt udvidet, planeringsarbejdet er påbegyndt.

30/8. Horsens Folkeblad: Udvidelse af Juelsminde kirkegård med 2000 m² til 250 gravpladser påbegyndt. Overslag 120.000 kr. (havearkitekt Volmer Rud Nielsen, Horsens).

6/9. Vendsyssel Tidende, Hjørring: Dronninglund kirkegård udvidet.

7/9. Vordingborg: Dagblad: Næstved kirkegårdsbestyrelse og fællesmenig-

hedsrådene har vedtaget byggeri, især på Næstved gamle kirkegård, til ca. 100.000 kr.

9/9. Vordingborg Dagblad: Plan til urnekirkegård på den nyeste del af Hårlev kgd. godkendt af Hårlev menighedsråd. Der bliver ca. 60 gravpladser hver på 1 m², „fællesgrav“ i nærheden af kirken med plads til ca. 150 urner. (havearkitekt Lund-Sørensen, Hellerup).

9/9. Frederiksborg Amts Avis: Farum menighedsråd har godkendt planer til kirkegårdsudvidelsen. (havearkitekt Henning Rasmussen, Allerslev).

13/9. Aktuelt: Menighedsrådet for kapelkrematoriet på Skansebakken har godkendt etablering af ny belægning omkring kapel og krematorium. Anlægsgartnerfirmaet Henning Pedersen, der har afgivet tilbud på arbejdet, anslår det til at koste ca. 83.000 kr.

14/9. Århus Stiftstidende: Kolt kirkegård i Ormslev-Kolt skal udvides.

15/9. Skive og Resen menighedsråd har planer om at anlægge en fælles kirkegård på et 10 tdr. land stort område, beliggende nord for Resen kirke.

16/9. Bornholms Tidende: Nexø menighedsråd har godkendt planer om urnegård og regulering af den gamle kirkegård. (havearkitekt Junggren-Have, Åbenrå).

16/9. Svendborg Avis: Kauslunde-Gamborg sogneråd har købt 12 tdr. land for 300.000 kr. En del af arealet skal anvendes til kirkegård.

16/9. Herning Folkeblad: Videbæk menighedsråd har købt 5.375 m² af gård-ejer Marius Nørgård Lauritzens ejendom. Kvadratmeterprisen er 9,00 kr.

18/9. Frederiksborg Amts Avis: Karlebo sogneråd har planer om restaurering af Karlebo kirkegård.

20/9. Vejle Amts Folkeblad: Juelsminde menighedsråd er godt i gang med udvidelse af kirkegården. Ca. 2000 m² er taget ind til formålet, der bliver her 250 gravpladser. Det vil koste ca. 120.000 kr. (kirkegårdsinspektør Rud-Nielsen).

22/9. Sønderjyden, Sønderborg: Ny kirkegård i Havnbjerg på 1,2 ha. Der er plads til 800 gravpladser og den har kostet ca. 105.000 kr. Kirkegården er indviet. (havearkitekt Rasmus Th. Christensen, Åbenrå).

27/9. Silkeborg Avis: Ry kommune har stillet 7500 m² til rådighed for menigheden mod at den selv bekoster udgifterne ved anlægning af kirkegårdsudvidelsen. (havearkitekt V. Rud-Nielsen, Horsens).

30/9. Holbæk Amts Venstreblad: Udvidelsen af kirkegården i Nykøbing Sj. Ventes at kunne indvies i sommeren 1968. Hele projektet vil beløbe sig til ca. 250.000 kr. (kirkegårdsinspektør Ørsted, Holbæk).

5/10. Sjællands Tidende: Assistenskirkegården i Stege udvides med ca. 3000 m².

7/10. Lolland-Falsters Venstreblad: Anlægningen af en urnekirkegård ved kirken i Rødbyhavn er i disse dage ved at blive afsluttet.

10/10. Silkeborg Avis: Thorning kirkegård udvides med 3 tdr. land. Købesum 110.000 kr.

13/10. Svendborg Avis: Vor Frue menighed har købt 8000 m² jord til udvidelse af kirkegården ved Fredens kirke.

10/10. Skanderborg Amts Avis: Thorning kirkegård udvides med ca. 3 tdr. land.

13/10. Holstebro Dagblad: Nyt kapel-krematorium og ny kirkegård i Holstebro godkendt af kirkeministeriet. Kirkegården er anslået til at koste ca. 1,1 mill. kr. (havearkitekt C. Walbjørn Christensen).

13/10. Roskilde Dagblad: Udvidelse af Sct. Jørgensbjerg kgd. på ca. 3 tdr. land er afsluttet.

22/10. Demokraten: Vejlbj menighedsråd har planer om opførelsen af ny kirke og ny kirkegård.

31/10. Sjællands Tidende: Sct. Mikkels sogns menighed i Slagelse har ved 1. behandling vedtaget anlæggelse af en ny kirkegård.

1/11. Præstø Avis: Udvidelse af Elmelunde kirkegård.

11/11. Horsens Folkeblad: Ny kirke og kirkegård planlægges i Løsning.

11/11. Herning Folkeblad: Kirkegårdsudvidelse ved Nr. Vium kirke.

11/11. Skanderborg Avis: Hørup sogns menighedsråd udvider kirkegården med ca. 3 tdr. land.

- 14/11. Jyllands Posten: Odder sogneråd har for 40.000 kr. erhvervet 5400 m² til udvidelse af Odder kirkegård.
- 19/11. Ny Tid, Aalborg: Karlslunde-Gamborg sogneråd har reserveret areal til både kirke og kirkegård.
- 23/11. Aktuelt: Planer om anlæggelse af ny kirkegård i Skibby.
- 24/11. Frederiksborg Amts Avis: Ny kgd. i Humlebæk sogn. Et areal på 6 ha af Biviumgårds jorder er erhvervet til formålet af kommunen.
- 30/11. Rødovre Avis: Grøndalslund kgd. i Rødovre er ved at blive udvidet med 1/3 af dens nuværende størrelse.
- 30/11. Sjællands Tidende, Sorø: Teglstensmuren omkring Sorø nye kirkegård er planlagt videreført til også at omfatte en del af det nyindlagte areal. 60.000 kr. hertil er optaget på finanslovsforslaget for 1968/69. Ligeledes er 60.000 kr. foreslået optaget på finansloven 1968/69 til udvidelse og ombygning af kirkegårdens materialrum, folkerum og driftsafdeling.
- 2/12. Frederiksborg Amts Avis: Projekt til udvidelse af Farum kirkegård med 5 ha. Afdelingen, der vil koste godt en halv million kroner, giver plads til ca. 1160 kistegravpladser og ca. 3.300 urnegravpladser, det sidste tal kan øges til mindst det dobbelte. Den nye afdeling består af et cirkelrundt rum med diameter 140 m, omkranset af en ege- og tjørnebevokset jordvold. Det voldomkransede plateau ligger i et stærkt kuperet terræn, der skræner ned mod Farum sø. Kirkegården, der leder tanken hen på jernalderhøjene og Trelleborgs vikingefæstning, bygger på flere traditionelle værdier; således er samtlige grave østvendte med hver sin gang. Anlægget vil, hvis det bliver gennemført, få en blivende værdi på grund af det fredede landskabs høje kvalitet og projektets markante opbygning af jordform. (havearkitekt Henning Rasmussen, Allerslev).
- 2/12. Frederiksborg Amts Avis: Nyt kirkegårdsafsnit i Birkerød ved Søholm kirkegård og Birkerød sø indviet. Der er plads til 150 gravpladser.
- 4/12. Præstø Avis: Hylleholt kgd. udvides med 1000 kvm. mod nord for ialt 25.000 kr. Udvidelsen indeholder ca. 130 kistegravpladser og ca. 1200 urnegravpladser. I projektet indgår et fællesmonument for anonyme urnegrave. Dette monument virker samlende på hele den nye afdeling og selve kirkegården. (havearkitekt Torben Michelsen).
- 5/12. Horsens Folkeblad: Odder kommune har købt 6100 m² jord mellem ny kirkegård og Thorvald Køhlsvej og tilbyder menighedsrådet det for 40.000 kr. Ved at hæve kirkeligningen med 0,1 promille og herved frigøre 39.000 kr. viderekøber menighedsrådet nu jorden med henblik på kirkegårdsudvidelse.
- 6/12. Aarhus Stiftstidende: Flytning af tyske flygtningegrave i Hadsten afsluttet. Hermed er flytningerne på samtlige danske kirkegårde ved at være tilendebragt.
- 7/12. Vordingborg Dagblad: Urneafdeling med anonyme og markerede grave skal anlægges på Skibinge kirkegård. (havearkitekt Henning Rasmussen).
- 7/13. Silkeborg Avis: Søtoften kirkegård påtænkes udvidet. Menighedsrådet har erhvervet den tidligere Søtoften kro med jordtilliggende. Nedrivning af de tidligere krobygninger og anlæggelse af ny kirkegård vil være et plus for gade- og bybillede.
- 8/13. Morsø Folkeblad: Som led i en dispositionsplan for Durup påtænkes erhvervet jord af gartner Marius Olesen til kirkegårdsudvidelse.
- 8/12. Aalborg Amtstidende: 8000 kr. afsat til beplantning af Aars nye kirkegård på 6 tdr. land.
- 9/12. Jyllands Posten: Ny kirkegård påtænkes planlagt i Skives nordre bydel Resen.
- 9/12. Folkebladet, Randers: Essenbæk kgd. ved Assentoft udvides med 7-8000 m² mod øst.
- 8/12. Skive Folkeblad: Den nye kirkegård i Resen vil kræve store investeringer; allene jordarbejde og beplantning vil andrage ca. 100.000 kr., hvorfor menighedsrådet ønsker at hæve kirkeligningsprocenten.
- 10/12. Fyens Stiftstidende: Kirkegårdsudvidelser planlægges i Bellinge og Brændekilde. Der er indkøbt henholdsvis 1 og trekvart tønde land ved de to kirkegårde.

12/12. Ringkøbing Amts Dagblad: Til ny kirkegård i Skjern er afsat 25.000 kroner.

13/12. Jyske Tidende, Åbenrå: Ensted menighedsråd påtænker at købe den gamle kro med henblik på bl. a. kirkegårdsudvidelse på en del af jordtilliggendet.

14/12. Århuus Stiftstidende: Ebeltoft kirkegård udvides med 688 grave ud mod Øster Allé. Udgifterne er beregnet til 60.000–75.000 kr. (havearkitekt Arvad-Jacobsen).

14/2. Frederiksborg Amts Avis: Vinderød kgd. påtænkes udvidet. Overslag på 20.000 kr. afgivet af havearkitekt H. Brejnholt-Nielsen, Sorø.

19/12. Randers Amts Avis: Vorup kirkegård skal udvides med 15.000 kvm.

19/12. Herning Folkeblad: Herning nye kirkegård ventes færdig til brug efteråret 1968.

19/12. Sjællands Tidende, Sorø: Kalundborg kirkegård skal udvides ved indlemmelse af det ubebyggede hjørne af Esbern Snaresvej og Klosterparkvej.

19/12. Folkebladet, Randers: Menighedsrådet i Råby har vedtaget at plante nye hække på kirkegården, således at et nyt stykke plantes hvert år. Udgiften hertil andrager ca. 5.000 kr. årlig.

23/12. Kolding Folkeblad: Kolding menighedsråd har sagt nej til Kolding kommune til afståelse af areal til seminarieudvidelse med begrundelse, at den pågældende jord er nødvendig til sikring af kommende kirkegårdsudvidelser.

28/12. Roskilde Dagblad: Fløng sogn og kommune påtænker i forbindelse med dispositionsplan at etablere forhandlings- og samarbejdsgrundlag for planlægning af ny kirkegård.

5/1. Amagerbladet: Urneafdelingen på Dragør kirkegård udvides betydelig.

8/1. Aktuelt: Oppesundby kirkegård påtænkes udvidet.

9/1. Bornholms Tidende: Material- og folkerumsbygningerne på Rønne kirkegård forbedres for 40.000 kr.

10/1. Svendborg Avis: Til udvidelse af Søllinge kirkegård er der købt 10 tdr. land jord for 98.000 kr.

10/1. Holbæk Amts Venstreblad: Fårevejle kirkegård skal udvides. Jordarbejde til ca. 57.000 kr., herunder opfyldning med ca. 3.600 kbm. påbegyndes snarest. (havearkitekterne Boye & Petterson).

12/1. Kristeligt Dagblad: 20 nye kirker påtænkes opført i det planlagte Køgebugt-område.

20/6. Stiftstidende: Stange kommunestyre har godkendt planerne til udvidelse af Stange kgd. med 5,5 mål. Arealet tages fra præstegårdsgrunden. Overslaget for de 4,5 dekar lyder på 34.000 kr.

23/6. Finmark Dagblad: Kirkegårdsprojekt til udvidelse af Rossmolla kgd., godkendt Kirke- og Undervisningsdepartement.

24/6. Nordlands Framtid: 19 mål ny kirkegård i Bodø indviet den 23/6.

26/6. Brønnøysunds avis: Kirkegården i Brønnøysund skal udvides.

26/6. Dagningen: Søre Ål kirkegård skal udvides.

28/6. Raumesnes, Årnes: Auli kirkegård søges udvidet ved mageskifte.

29/6. Grimstad adressedidende: Indvielse af kirkegård i Fjære.

30/6. Demokraten, Frederiksstad: Udvidelse af Vester Frederiksstad kirkegård vedtaget af bystyret. Der planlægges 400 nye gravpladser.

30/6. Sunnmørsposten: Borgund kommunestyre køber grund til en stor udvidelse af kirkegården. Den nye gravplads bliver anlagt i Haltehol-området. Arealet er stort nok til et folketal på 36.000 mennesker.

30/6. Telen: Udvidelse af Gransherad kirkegård er vedtaget. Omkostningerne er ca. 33.400 kr.

1/7. Glåmdalen: Kongsvinger bystyre har vedtaget krematoriebyggeri til 2 mill. kr. (ark. Herman Tufte). På Vinger kgd. har man kun gravpladser til to års forbrug. Ingen mulighed for at udvide den eksisterende kirkegård.

4/7. Vesterådal: Udvidelse og omlægning af kirkegården på Sortland.

5/7. Samhold Velgeren: Udvidelse af Ås kirkegård, nyt parkanlæg og par-

Fra norske dagblade

keringsplads. Kirkegård og parkanlæg vil blive på ca. 29 dekar. Arbejder for ialt 234.000 kr. (havearkitekt Anne Marie Breland).
 8/7. Drammens tidende og Buskerud blad: Holmestrand kgd. omlægges.
 7/7. Fremtiden: Ny kgd. i Kongsberg på 50 mål.
 7/7. Akershus Tidende: Vestbys kirkegård skal udvides.
 8/7. Indre Akershus Blad: Kirkegårdene i Sørum skal nu udvides (havearkitekt Kari Døhlen Hill).
 11/7. Østlands Posten: Urnelund på Langestrand kirkegård anlægges i år.
 12/7. Tønsberg Blad: Kirkegården på Holmestrand i Bitel bliver nu omlagt.
 26/7. Indre Smålenenes Avis: Ny kirkegård ved Eidsberg kirke.
 1/8. Sør-Trøndelag: Omfattende regulering af Bjørnli kirkegård. Indretning af urnefelt på kirkegården.
 2/8. Glåmdalen: Grue kirkegård udvides med 16,5 dekar. 1. etape omfatter ca. 7 dekar. Overslaget lyder på ca. 32.000 kr.
 4/8. Udresseavisen: Ca. en dekar af Lademoen kirkegård har i foråret gennemgået en ret omfattende regulering.
 5/8. Drammens Tidende og Buskeruds Blad: Hole kirkegård udvides med et areal på ca. 6,4 mål. Dræningsarbejdet som herredsgartner Kolstad har udarbejdet, starter her i høst.
 7/8. Romsdals Budstikke. Bolsøy sogneråd har søgt kommunen om en til-lægsbevilling på 31.000 kr. i forbindelse med udvidelse af Røbekk kirke-gård. Der er ikke flere gravpladser på den gamle kirkegård.

Resolutioner

Kirkeministeriets skriv. af 19/2 1964 (til stiftsøvrigheden over Fyens stift) om, at et menighedsråd er berettiget til at inddrage et gravsted af hensyn til en godkendt kirkegårdsregulering, uanset at brugsretten til gravstedet stadig er hos brugeren, men først efter udløbet af første fredningsperiode efter sidste begravelse.

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 15. november 1963 hertil indsendt andragende har X sogns menighedsråd anholdt om tilladelse til til brug ved gennemførelsen af en af provstiudvalget godkendt reguleringsplan for en del af X kirkegård at inddrage et på kirkegården værende gravsted nr. 32, uanset at dette gravsted i 1932 er bortfæstet for en periode af 100 år, idet menighedsrådet herved har henvist til, at der ikke har fundet bisættelse sted i det pågældende gravsted siden 1891.

Ifølge en den 26. oktober 1932 stadfæstet fundats for et af nu afdøde enkefru N. N. oprettet legat skal renterne af legatkapitalen – kreditforeningsobligationer til et samlet pålydende af 10.000 kr. – når den længstlevende af legatstifteren og hendes datter er afgået ved døden, forlods anvendes til vedligeholdelse af det førnævnte gravsted, hvori slægtninge af O. N. er begravede, samt til vedligeholdelse af et gravsted nr. 102 på samme kirkegård, hvori legatstifteren og hendes ægtefælle er begravede, og i hvilket der er afsat gravplads til P. N. Sidstnævnte gravsted berøres imidlertid ikke af planen for kirkegårdens regulering.

Det er oplyst, at frøken P. N. ikke har villet meddele samtykke til nedlæggelsen af gravsted nr. 32.

Menighedsrådet har på sin side erklæret sig villigt til, såfremt gravsted nr. 32 nedlægges, at tilbagebetale en forholdsmæssig del af det i sin tid for erhvervelsen af brugsretten til dette gravsted og gravsted nr. 102 erlagte beløb på 1.000 kr.

Endelig har menighedsrådet rejst spørgsmål om, hvorvidt en eventuel sløjfning af gravsted nr. 32 nødvendiggør en ændring af fundatsen for det ovennævnte legat.

I denne anledning skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet med stiftsøvrigheden er enig i, at menighedsrådet må være berettiget til i overensstemmelse med bestemmelsen i § 19 i lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. til brug ved en forestående, af provstiudvalget godkendt regulering af kirkegården at inddrage det omhandlede gravsted nr. 32, uanset at brugsretten til gravstedet er erhvervet indtil år

2032, idet den almindelige (første) fredningsperiode for gravstedet, hvori den seneste bisættelse er sket i 1891, forlængst er udløbet.

Ministeriet kan tiltræde, at der sker tilbagebetaling af en forholdsmæssig del af det beløb på 1.100 kr., som i 1932 er erlagt for opretholdelsen af nævnte gravsted og gravsted nr. 102 på samme kirkegård for en periode af 100 år.

Endelig bemærkes, at man med stiftsøvrigheden er enig i, at nedlæggelsen af det oftnævnte gravsted ikke giver anledning til ændring af fundatsen for det omhandlede legat.

Kirkeministeriets skriv. af 7/3 1964 (til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) ang. en kirkes ret til at lade det til kirkegårdsmurens vedligeholdelse nødvendige mandskab færdes langs muren på de op til kirkegården stødende naboejendomme.

I et hertil indsendt andragende har Å. sogns menighedsråd på Å. kirkes vegne rejst spørgsmål om hvilken ret kirken har til at kræve adgang for det til kirkegårdsmurens vedligeholdelse nødvendige mandskab til færdsel langs muren på de op til kirkegården stødende naboejendomme.

Det fremgår af sagen, at ejeren af det umiddelbart op til kirkegårdens østmur beliggende areal, der er udlagt som frugtplantage, ved i sin ejendoms skel til de nord og syd for kirkegården beliggende naboejendomme at lade plante tæt voksende levende hegn og yderligere ved sydskellet at fæstne pigtråd til kirkegårdsmuren hindrer den i vedligeholdelsesøjemed nødvendige færdsel langs kirkegårdsmurens yderside i dennes fulde udstrækning. Efter menighedsrådets opfattelse har kirken gennem århundreders brug vundet hævd på denne færdsel, men ejeren af naboarealet har heroverfor gjort gældende, at kirkegårdsmuren er anbragt i selve kirkegårdens skel, således at de omhandlede hegn er plantet helt på hans egen jord og derfor ikke af kirken kan kræves fjernet.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at det som anført i skrivelse herfra af 15. januar 1936 sikkert har været almindeligt, at der hørte fortov til kirken, men at lovgivningen ikke indeholder nogen almindelig bestemmelse om ret for kirken hertil.

Om sådan ret til fortov omkring kirkegårdsmuren måtte tilkomme Å. kirke, eller om kirken har vundet hævd på retten til færdsel udenfor muren for at kunne reparere den – i bekræftende fald denne færdsels omfang – ser ministeriet sig ikke i stand til at afgøre på det foreliggende grundlag, men man må have menighedsrådet henvist til, såfremt dette spørgsmål ikke kan afgøres i mindelighed, at indbringe sagen for domstolene.

For så vidt angår spørgsmålet om hævd må man henvise til bestemmelserne i lov om tinglysning nr. 111 af 31. marts 1926 § 1, 5 og 26 samt lov nr. 56 af 31. marts 1937 om ændring i og tillæg til tinglysningslovens § 52.

Samtidig skal man henlede opmærksomheden på, at menighedsrådet, såfremt det er af den opfattelse, at kirken har ret til fortov og at kirkegårdsmuren ikke står i skellet – i hvilken henseende matrikuls kortet ikke er absolut afgørende – kan søge dette spørgsmål afgjort ved en af en landinspektør ledet skelsætningsforretning, jfr. kap. V i love bekendtgørelse nr. 252 af 7. juni 1963 om udstykning og sammenlægning af fast ejendom.

Har kirken ikke ret til fortov omkring kirkegårdsmuren, men mener menighedsrådet, at anbringelse i kirkegårdsmuren af det i sagen ommeldte pigtrådshegn går ud over, hvad kirken må være pligtig at tale, eller at vedligeholdelsen af muren som følge af anbringelsen bliver særlig byrdefuld, således at kirken ikke alene bør bære denne udgift, kan disse spørgsmål søges afgjort ved afholdelse af en hegnssynsforretning i henhold til lov om hegn nr. 259 af 27. maj 1950. Begæring herom må i så fald af rådet indgives til formanden for vedkommende hegnssynsdistrikt.

Kirkeministeriets skriv. af 31/3 1964 (til N. N.) ang. et menighedsråds kompetence til at fastsætte bestemmelser for indretningen af gravsteder på en kirkegård samt til at gøre indgreb i gravstedet af hensyn til en regulering af kirkegården.

I et hertil indsendt andragende af 9. november 1963 har De forespurgt, om A. sogns menighedsråd er berettiget til at nægte Dem tilladelse til at lade opsætte ny indhegning, bestående af granitpæle med malmlænker, på alle sider af det gravsted på A. kirkegård, hvori Deres forældre og 4 søskende er begravet og hvori De til sin tid ønsker Deres askeurne nedsat, samt om menighedsrådet er berettiget til at gøre indgreb i gravstedet i forbindelse med en påtænkt regulering af den pågældende del af kirkegården.

I denne anledning skal man efter stedfunden brevveksling med stiftøvrigheden over B. stift herved meddele, at da gitterværk og andet „dødt“ hegn ifølge § 22, stk. 3, i den for kirkegården gældende vedtægt, jfr. § 26, stk. 1, i lov af 30. juni 1922 med senere ændringer om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. ikke må anbringes uden kirkegårdsbestyrelsens (menighedsrådets) samtykke, er menighedsrådet berettiget til at modsætte sig Deres ønske om, at det påtænkte nye hegn opsættes omkring hele gravstedet.

Med hensyn til spørgsmålet om lovligheden af indgreb i gravstedet bemærkes, at menighedsrådet ifølge fornævnte lovs § 19, stk. 1, er berettiget til efter udløbet af den i kirkegårdsvedtægten fastsatte fredningstid af 25 år, regnet fra den seneste jordfæstelse i gravstedet, som led i en af provstivalget approberet plan for regulering af kirkegården og de på denne værende gange at inddrage det til planens gennemførelse fornødne areal af gravstedet, uanset om brugsret til gravstedet er erhvervet for længere tid end én fredningsperiode.

Fine lyse ærtesten

Aktiesleskabet

DE JYDSKE KALKVÆRKER

Aaboulevarden 9 - Aarhus C - Telefon Aarhus (061) 3 11 88 - Telefon Balle v/ Trustrup (063) 827 11 nr. 8
